

УДК 78.071.1(477.83–25)(093) Ф. Колесса

ОЦИФРОВАНА КОЛЕКЦІЯ ФОНОГРАФІЧНИХ ВАЛИКІВ ПРИВАТНОГО АРХІВУ ФІЛАРЕТА КОЛЕССИ У ЛЬВОВІ

Ірина ДОВГАЛЮК

*Кафедра української фольклористики імені академіка Філарета Колесси,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1/345, 79602 Львів, Україна,
тел.: (+38032) 293 47 20, e-mail: iradovhalyuk@gmail.com*

У Приватному архіві академіка Філарета Колесси (м. Львів) зберігається колекція 58 фонографічних валиків, на яких зафіксовано репертуар кобзарів і лірників. Ці записи виконали упродовж 1904–1910 років як сам Філарет Колесса, так і Олександр Бородай, Опанас Сластьон, Леся Українка та Климент Квітка. На одному валику записано лемківський фольклор. Після оцифрування фоноколекції стало можливим ідентифікувати й каталогізувати записи. Пропонований каталог колекції містить відомості про записувачів, виконавців, кількість збережених валиків, їх стан тощо. Ця стаття є передмовою до каталога і допомагає зорієнтуватися у викладених матеріалах.

Ключові слова: фонографічні валики, кобзарі, лірники, думи, лемківські мелодії, Приватний архів академіка Філарета Колесси.

У Приватному архіві фольклориста, музикознавця, композитора, одного із засновників української етномузикології, академіка Філарета Колесси (м. Львів) зберігається колекція фонографічних валиків, записаних у першому десятилітті ХХ століття у межах проекту української інтелігенції з вивчення, а відтак збереження для наступних поколінь традиційного мистецтва кобзарів та лірників. Основним своїм завданням ініціатори почину вважали публікацію репертуару українських рапсодів. Однак допомогти у вирішенні першого етапу такого надскладного завдання – записати мелодії української епіки – дум, могло допомогти хіба їх звукове документування.

Першими ініціаторами і виконавцями цього історичного починання виступили Гнат Хоткевич, Опанас Сластьон та Олександр Бородай, які 1903 року розпочали фонографування репертуару українських рапсодів, але через різні причини справу до кінця так і не довели [5]. Згодом ідею підхопили Леся Українка і Климент Квітка. За сприяння та матеріальної підтримки подружжя (і насамперед Лесі Українки) влітку 1908 року фольклористичну експедицію на Наддніпрянську Україну здійснив Філарет Колесса. У Миргороді впродовж двох тижнів на щонайменше 40 фоноваликах він записав репертуар шести народних виконавців. У роботі йому всіляко допомагав О. Сластьон, який після повернення галицького фольклориста до Львова впродовж 1908–1910 років продовжив фонографування співу та гри кобзарів і лірників, рекордувавши понад 50 валиків [2–4]. До запису кобзарсько-лірницького репертуару восени 1908 року долучилися також Леся Українка і К. Квітка, схопивши репертуар кобзаря Гната Гончаренка на 19 валиках [2].

Рекордовані валики були передані Ф. Колесси до Львова для транскрибування та наступної публікації мелодій. Роботу з підготовки фонографованого матеріалу до друку галицький фольклорист успішно завершив виданням у 1910 та 1913 роках двох томів “Мелодій українських народних дум” [17].

Сьогодні основна частина призбираної фоновірки із записами репертуару українських рапсодів, датованими 1904–1910 роками, а це 58 валиків (з 59-ти наявних у колекції), зберігається у Приватному архіві академіка Філарета Колесси у Львові. Гіпотетично 16 валиків із репертуаром кобзарів і лірників (у тогочасних записах Ф. Колесси та О. Сластьона) містяться також в архіві Інституту народознавства НАН України (м. Львів). 13 фононосіїв, які рекордував для проекту О. Сластьон, зберігаються в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України (м. Київ).

Відомо, що на початку 1960-х років в архіві Ф. Колесси знаходилося близько 70-ти валиків. Згодом якась частина фононосіїв задля якнайширшої популяризації постаті академіка була передана до різних музеїв України. Більшість із тих валиків і сьогодні представляють згаданий проект із вивчення традиційного мистецтва кобзарів та лірників у діючих музейних експозиціях. Так, два циліндри у записі О. Сластьона 1909 та 1910 років виставлені у Музеї академіка Філарета Колесси у селі Ходовичі Стрийського району Львівської області; один валик із записом Лесі Українки та К. Квітки гри на бандурі Гната Гончаренка експонується у Краєзнавчому музеї “Верховина” міста Стрий Львівської області; ще один валик із грою Гната Гончаренка (також у записі Лесі Українки та К. Квітки) з 1991 року зберігається у Національному історико-культурному заповіднику “Переяслав” (м. Переяслав-Хмельницький Київської області)¹.

Загалом, валики збережені відносно добре, хоча час зробив своє і незначна частина з них має певні пошкодження (деякі тріснуті, пощерблені, надбиті), чимало покрито цвільлю, шкоди завдало і налипання пороху. Циліндри зберігаються у картонних коробках (футлярах циліндричної форми з кришками до них), на яких збирачі, а інколи і Ф. Колесса після нотування мелодій, наносили інформацію про записане та подальшу працю з фонограмами. Зазвичай, з метою економії збирачі на сам валик, окрім музики, нічого не фіксували. Тож написи на футлярах упродовж десятиліть були основними носіями інформації про їх зміст.

Було кілька спроб скопіювати колекцію. Так, восени 1969 року 65 фонографічних валиків з архіву Філарета Колесси переписав на магнітофонну стрічку

¹ Однак не всі передані у музеї валики сьогодні збережені. Зокрема втраченим є валик із записом Ф. Колесси думи “Про піхотинця” у виконанні Миколи Дубини, який 22 червня 1964 року в числі інших експонатів з Колессівського архіву був переданий до Історичного музею (м. Львів) [8]. Сьогодні у фондах цього музею наявна хіба коробка, в якій зберігався валик. Сумна доля спіткала і фоновалик (він розбитий) О. Сластьона із рекордами від Михайла Кравченка 1909 року, переданий до музею колишнього Львівського музично-педагогічного училища імені Філарета Колесси (сьогодні – Факультет культури та мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка).

львівський етномузиколог Юрій Сливинський¹. Місцезнаходження деяких із скопійованих тоді валиків сьогодні невідоме, зокрема носіїв із фрагментами дум “Про Олексія Поповича” (валик № 1) у виконанні Петра Дривченка та “Про піхотинця” (валик № 2) у виконанні Миколи Дубини². На початку 1970-х років копіювання фонограм для випуску платівки із записами репертуару українських рапсодів до 100-річчя від дня народження Лесі Українки здійснили також на фірмі звукозапису “Мелодія” [15].

Однак з плином часу з’явилися небезпідставні підозри, що валики, які сьогодні містяться у Приватному архіві академіка Філарета Колесси, могли випадково переставити в інші футляри. Побоювання підсилювалися після детального вивчення написів на футлярах валиків. В окремих випадках інформація на кришці та безпосередньо на самому футлярі була різною. Тож виконані наприкінці 1960-х та початку 1970-х років копії аж ніяк не вирішували проблему верифікації записів сьогодні. Перевіритися, які насправді фонограми наявні у коробках, можна було лише після їх прослуховування.

Урешті це стало можливим у грудні 2013 року, коли колекція валиків була оцифрована завдяки спеціалістам Інституту проблем реєстрації інформації НАН України за грантової підтримки Фонду Вікімедія. Науковці Інституту розробили унікальне в світі обладнання та запропонували систему цифрового неруйнівного відтворення звука з воскових валиків, завдяки якому їх можна копіювати, не пошкоджуючи при тому самі носії. Новітні напрацювання українських учених передбачали й очищення фонограм від сторонніх шумів [14; 19; 20].

Загалом, фахівці Інституту оцифрували 56 носіїв: валики, які безпосередньо зберігаються у Приватному архіві академіка Філарета Колесси, а також ті, які передали у згадані вище музеї. Загалом було відреставровано майже всю Колессівську колекцію (за винятком п’яти на друзки розбитих циліндрів). До оцифрування взяли навіть тріснуті, надщерблені і наполовину розбиті валки. Для виставлення висоти фонограм були особливо помічними опубліковані у двотомнику “Мелодій українських народних дум” транскрипції [17].

Отже копіювання фонограм дало можливість врешті зробити ревізію того, що насправді міститься на валиках, а відтак й ідентифікувати записане. Значно допомогли у цьому зазначені на футлярах валиків номери сторінок двох основних публікацій мелодій дум (якщо вони були надруковані³) [13; 17], які старанно виписав Ю. Сливинський при копіюванні фонограм.

Так, на циліндрах зафіксовано спів одинадцяти українських рапсодів, які представляють полтавську та харківську кобзарські школи. Серед записаного пе-

¹ Розписка Юрія Сливинського, яку він написав Миколі Колесі про отримання від нього для копіювання фонографів і 66 валиків. Один із взятих з архіву валиків скопійованим не був [7].

² Магнітофонні та зроблені з них цифрові копії зберігаються в архіві Проблемної науково-дослідної лабораторії музичної етнології Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка.

³ Один не транскрибований Ф. Колесою валик із записаною О. Сластьоном думою “Про сестру і брата”, згодом розшифрував Ю. Сливинський [9, с. 67–68].

реважають думи, деякі з яких схоплено з інструментальним супроводом. Рекордовано також й інший кобзарсько-лірницький репертуар, зокрема, танцювальну музику та строфічні пісні.

Позаяк через різні пошкодження не завжди вдалося оцифрувати валик повністю, окремі циліндри були скопійовані лише частково: деколи немає початку або кінця фонограми, інколи випадають окремі фрагменти і всередині твору.

В архівній збірці було виявлено також і інші, не менш вартісні та історично важливі фонограми. Зокрема один із валиків містить доволі цікаву, а водночас і дискусійну інформацію. Йдеться про перший фрагмент валика, який позначено як «Проба валка» із записів Лесі Українки. Таку помітку на його футлярі зробила його записувачка Леся Українка. Вочевидь, сама ж поетеса ще й подряпала голкою ту частину валика, на якій містилася ця фонограма. «Пробною» виявилася наспівана жіночим голосом пісня «Ой заїхав козак та з Україноньки». Коментуючи цей запис Філаретові Колесси у супровідному до валиків листі, поетеса писала: ««Проба» на № 10 не належить Гончаренкові і не має значіння – то пробовано якість валька» [16, с. 51]. Ймовірно, перевіряючи роботу фонографа та придатність до запису циліндра під час рекордування репертуару Гната Гончаренка, пісню на валик наспівала сама Леся Українка. Таке припущення висловив ще 1969 року Ю. Сливинський. Саме він, восени 1969 року копіюючи з дозволу професора Миколи Колесси (сина Ф. Колесси) фоновалики на магнітофонну плівку, вперше звернув увагу на цей факт та висунув гіпотезу, яку ще на початку 1970-х років підтримало декілька науковців. За іншими припущеннями, жіночий голос на валику міг належати також і служниці подружжя Квіток, яка допомагала у приїзді кобзаря Гната Гончаренка з Севастополя, де він гостював у сина, до Ялти, де перебували у той час Леся Українка та К. Квітка, і де проводилося фонографування.

Окрім кобзарсько-лірницьких матеріалів, у колекції міститься ще один унікальний валик. На ньому, як підтверджує напис на футлярі, схоплено спів самого Ф. Колесси, який виконав перший куплет народної пісні «Темна нічка». Цю пісню дослідникові наспівав його брат Олександр Колесса, перебуваючи на Стрийщині. 1902 року пісня була опублікована в опрацюванні Ф. Колесси для чоловічого хору а саррелла у збірнику «Наша дума» [12, с. 173–174]. На цьому ж валику було рекордовано також чотири лемківські народні пісні, записані збирачем улітку 1912 року в с. Усте-Руське від молодшої жінки Меланії Даньковської під час експедиції вченого на Лемківщину¹. Втім оцифрувати вдалося лише перші дві пісні.

Якість звучання усіх скопійованих воскових циліндрів різна. Крім часових змін і певних фізичних пошкоджень, налипання порошу та цвілі, на якість звучання мало вплив і багаторазове прослуховування валиків, насамперед Ф. Колессою при транскрибуванні ним мелодій, а згодом при програванні циліндрів для різних потреб (копіюванні на магнітофонну плівку Ю. Сливинським, для випуску фірмою «Мелодія» платівки [15] тощо). Кожне таке програвання валків на фонографі додавало нові шуми.

---

¹ Сьогодні – Усте-Горлицьке (з 1949 року) Усте-Горлицького повіту Малопольського воєводства, Польща.

Отож, “повернена до життя” фонографічна колекція Ф. Колесси репрезентує унікальну українську епічну традицію. Фактично, подібних збірок із записом народної епіки, які були б не тільки “музейними експонатами”, але й стали доступними для прослуховування, у світових фоноархівах знайдеться небагато. Тому без перебільшення можна стверджувати: історична, наукова та практична вартість як самої фонозбірки, так і її оцифрованої копії, є неоціненна, адже дає можливість чути голоси народних співців 100-літньої давності, “на живо” пізнати автентичне мистецтво українських рапсодів. Представлена праця з копіювання безцінних звукових документів повинна послужити прикладом для власників подібних колекцій та заохотити до збереження для нащадків й інших подібних фонозбірок.

***

У пропонованому каталозі валики згруповані за авторами фонозаписів та укладені в алфавітному порядку, тобто спочатку представлені валики, які рекоординував Олександр Бородай, далі – Філарет Колесса й Опанас Сластьон, а наприкінці – Леся Українка та Климент Квітка.

Сам каталог складається із семи рубрик (колонок).

Перша, крайня ліва колонка подає відомості про виконавців, від яких був зафіксований репертуар: їхнє ім’я, прізвище, дані про місце проживання, а також дату проведення сеансу. Тут же, в дужках, вписано позначені римськими цифрами персональні номери деяких музикантів, які їм присвоїв Ф. Колесса, очевидно, при опрацюванні фонозаписів. Якщо ж на валик було схоплено твори від різних виконавців, то зазначено ще й номери виконаних ними творів.

У другій колонці (“№”) вказана нумерація творів на валиках, проставлена авторами фонозаписів. Оскільки для фіксування однієї думи необхідно було інколи і декілька валиків, то нумерація, яку використовували Ф. Колесса й О. Сластьон, складалася з двох арабських цифр (наприклад: “1.1; 1.2; 1.7.”), з яких перша означає порядковий номер записаної думи, друга – її фрагменту. Леся Українка та К. Квітка застосовували наскрізне нумерування усіх валиків, зазначаючи назву думи та вказуючи на порядковість її частин словами, а цифрами – на черговість фрагменту: “початок (№ 1)”, “середина (№ 2)”, “продовження (№ 3)” або інколи і так “кінець (3 часть)”. Зрідка вони вписували також і уривки словесного тексту, з якого починався і закінчувався запис. У колонці зазначено лише номер валика та фрагменту думи, вся інша додаткова інформація винесена у примітки. Якщо ж на валику було зафіксовано декілька творів, що траплялося при фонографуванні пісень або інструментальної музики, подружжя Квіток використовувало абеткову сигнатуру (“11. а); б)...”).

Третя колонка каталога – “Твір” – містить назви записаних на валиках творів. Оскільки після оцифрування фонограм з’ясувалося, що не завжди інформація на футлярах відповідає записаному на валику, такі випадки прокоментовано у виносках. Коментарі подано й у тих випадках, коли через пошкодження валика було оцифровано лише частину фонограми.

У наступній, четвертій колонці зазначено номер фрагменту думи (номер валика). Поряд у дужках додаються відомості про можливу кількість валиків, на яких могла бути рекоординована та чи інша дума – “2 (3)”. Якщо ж збирач записав лише уривок думи, стоїть позначка – “1 в.”.

У п'ятій колонці – “Стан” – характеризується стан збереженості валика.

У шостій колонці – “Сторінки в збірнику Філарета Колесси” – виписано сторінки публікацій дум, пісень та інструментальних творів у збірнику “Мелодії українських народних дум”: спочатку – в оригінальному виданні 1910 та 1913 років [17] (римськими цифрами позначено номер тому, арабськими – сторінки), а через кому – у перевиданні 1969 року [13].

Остання, сьома колонка каталогу – “Примітки” – відведена для різних коментарів, які залишили на картонних коробках збирачі.

Отож, інформація, викладена в каталозі, є спробою уточнити раніше оприлюднені мною відомості про унікальну колекцію фонографічних валиків, згромаджену під час історичної акції української інтелігенції задля збереження мелодій українських дум [6]. Пропоновані матеріали покликані стати кроком до створення повного каталогу збережених фонографічних циліндрів, призбираних учасниками проекту. Тож максимально повно зібрати воедино усі фрагменти записаного під час праці над проектом та відновити цілісне звучання рекордованих творів – одне із важливіших завдань на майбутнє.

Список використаної літератури

1. Акт передачі-прийому валика у музей Переяслав-Хмельницький // Приватний архів академіка Філарета Колесси у Львові. – Папка 97 (Біографічні матеріали). – Од. зб. 2 (3). – 1 арк.
2. Довгалоук Ірина. До історії експедиції Філарета Колесси на Наддніпрянську Україну // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. – Львів, 2009. – Вип. 47. – С. 5–27.
3. Довгалоук Ірина. Кілька штрихів до історії експедиції Філарета Колесси на Миргородщину (на основі епістолярію Філарета Колесси) // Етномузика: збірка статей та матеріалів / Упорядник Юрій Рибак. – Львів, 2012. – Ч. 8. – С. 114–134. – (Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка. – Вип. 28).
4. Довгалоук Ірина. Опанас Сластьон в історії фонографування кобзарсько-лірницької традиції // Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавство. – Львів, 2011. – Вип. 10. – С. 3–20.
5. Довгалоук Ірина. Причинки до історії проекту фонографування дум // Етномузика: Збірка статей та матеріалів на честь 100-ї річниці експедиції для фонографування дум / Упорядники Ірина Довгалоук, Юрій Рибак. – Львів, 2008. – Ч. 5. – С. 9–26. – (Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка. – Вип. 22).
6. Довгалоук Ірина. Фонографічні валики в архіві Філарета Колесси // Етномузика: Збірка статей та матеріалів / Упорядник Богдан Луканюк. – Львів, 2011. – Ч. 7. – С. 101–115. – (Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка. – Вип. 26).
7. Довіреність, видана Миколою Колесою про передачу у користування фонографа і 66 валиків Ю. Сливинському // Приватний архів академіка Філарета Колесси у Львові. – Папка 114 (Спадщина Філарета Колесси). – Од. зб. 10 (3). – 1 арк.

8. Документи про передання експонатів з приватного архіву Ф. Колесси (до Львівського історичного музею) // Приватний архів академіка Філарета Колесси у Львові. – Папка 114 (Спадщина Філарета Колесси). – Од. зб. 10 (2). – 1 арк.
9. Дума “Про сестру і брата” у виконанні Петра Древиченка / Запис Опанаса Сластьона, транскрипція Юрія Сливинського, загальна редакція й тактування Богдана Луканюка // Етномузика. – Львів, 2008. – Ч. 5. – С. 67–68. – (Наукові збірки Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка. – Вип. 22).
10. *Кирдан Борис, Омельченко Андрій*. Народні співці музиканти на Україні. – Київ, 1980. – 184 с.
11. Книга опису фонду № 35 фонографічних валиків // Архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України. – 21 арк.
12. *Колесса Філарет*. Наша дума: Українсько-руські народні пісні: у 2 ч. – Львів, 1902.
13. *Колесса Філарет*. Мелодії українських народних дум / Підготувала до друку *Софія Грица*, редактори тому *Микола Гордійчук, Олексій Дей*. – Київ, 1969. – 592 с.
14. *Косяк Ігор*. Відновлення та реконструкція звукового сигналу в фонограмах раритетних носіїв запису // Реєстрація, зберігання і обробка даних. – 2005. – Т. 7. – № 1. – С. 122–129.
15. Леся Українка з думою і піснею народу: до 100 річчя від дня народження (1871–1971). – Фірма “Мелодія”. – 1971. – Д-029429-30.
16. Листи Лесі Українки (1908–1913 рр.) до Філарета Михайловича Колесси // Леся Українка. До 75-річчя з дня народження: Збірник. – Львів, 1946. – С. 45–74.
17. Мелодії українських народних дум списав по фонографу і зредагував Філарет Колесса: у 2 серіях. – Львів, 1910. – Серія I. – LXXXVIII + 178 + 20 с. – (Матеріали до української етнології ЕК НТШ. – Т. XIII); 1913. – Серія II. – XVI + 195 + 43 с. – (Матеріали до української етнології ЕК НТШ. – Т. XIV).
18. Народні пісні з галицької Лемківщини. Тексти й мелодії зібрав, упорядкував і пояснив др. Філарет Колесса. – Львів, 1929. – LXXXII + 469 с. – (Етнографічний збірник НТШ. – Т. 39–40).
19. *Петров В'ячеслав, Крючин Андрій, Шанойло Семен, Косяк Ігор*. Цифрова оптико-електронна система відтворення звуку з фонографічних циліндрів Едісона // Усна епіка: етнічні традиції та виконавство. – Київ, 1997. – Ч. II. – С. 44–51.
20. *Петров В'ячеслав, Крючин Андрей, Шанойло Семён, Косяк Игорь, Егунова Людмила*. Сохранение и введение в научный оборот раритетных музыкальных коллекций // Культурное наследие для всех: новые технологии в музеях, галереях, библиотеках, архивах: Материалы конференции EVA 2001. – Москва, 2001. – С. 971–973.
21. Фольклорні записи Філарета Колесси. Лемківський збірник. Матеріали // Приватний архів академіка Філарета Колесси у Львові. – Папки 57–62.

Стаття надійшла до редколегії 7.09.2016

Прийнята до друку 1.02.2017

PHONOGRAPHICAL CYLINDERS IN FILARETH KOLESSA'S PRIVATE ARCHIVES IN LVIV

Iryna DOVHALYUK

*Filareth Kolessa Ukrainian Folklore Studies Department,
Ivan Franko National University of Lviv,
1 Universytetska Str., room 345, 79602 Lviv, Ukraine,
tel.: (+38032) 293 47 20, e-mail: iradovhalyuk@gmail.com*

Private archives of the folklorist, musicologist, composer, one of the founders of Ukrainian ethnomusicology, academician Filareth Kolessa (1871–1947) in Lviv contain 59 phonographic cylinders.

The main part of the collection (58 cylinders) was accumulated within the project by Ukrainian intellectuals who aimed at preserving kobzars' and lyrists' traditional art. Organizers of the project set themselves a task to collect and publish the repertoire by Ukrainian rhapsodists. As far as it was next to impossible to record their improvisation singing and play on the instrument, documenting sounds turned out to be of great help in this extremely hard task.

Phonographical cylinders, which are kept in the Private archives and are connected with the given project, date back to 1904–1910. Records were made by Filareth Kolessa, Oleksandr Boroday, Opanas Slastyon, Lesya Ukrayinka and Klyment Kvitka. The cylinders comprise recordings of art by eleven Ukrainian rhapsodists. Almost all the phonograms were transcribed by F. Kolessa and were included in the collection *Melodies of Ukrainian dумы* (1910, 1913). F. Kolessa recorded one cylinder from the collection in summer of 1912 in Lemkivshchyna.

In December 2013 the cylinders were digitalized thanks to cooperation between the professionals at the Institute for Information Recording at the Academy of Sciences of Ukraine and the author of the publication within the Wikimedia grant the phonographical cylinders have been upgraded to a digital version. Copying the phonograms allowed us to identify and systematize the records.

Dумы, some of which are recorded while accompanied by musical instruments prevail among the preserved materials. There are records of other kobzars' and lyrists' repertoire, namely dance music and strophic songs. One cylinder contains phonograms of Lemko's folk songs. We also managed to identify Filareth Kolessa's and presumably Lesya Ukrayinka's singing. In general, the cylinders are in a relatively good condition. However, time is ruthless and thus some cylinders are damaged (there are cracked and fractured ones), and many of them are covered in mould. The cylinders are kept in special carton boxes (cylinder-shaped cases with lids). In order to save wax cylinders, the collectors did not record anything else but music on them. The information about phonograms was written on the cases.

The given catalogue of collection of cylinders from Filareth Kolessa's Private archives comprises data about people who recorded and performed the music (their names, surnames and address), the date of the given recording session, the quantity of preserved cylinders, their numbers and condition, titles of recorded works, availability of transcripts etc.

Key words: phonographical cylinders, kobzar, lyrist, dумы, Lemko's melody, Private archives of Academician Filareth Kolessa.

**КАТАЛОГ
ФОНОГРАФІЧНИХ ВАЛИКІВ
АРХІВУ ФІЛАРЕТА КОЛЕССИ У ЛЬВОВІ**

Виконавець, місце та час запису	Твір		Валик		Сторінки у збірнику Філарета Колесси	Примітки
	№	Назва	№	Стан		
1	2	3	4	5	6	7
Олександр Бородай						
Гнат Гончаренко сл. Ріпки, п. Харків, г. Харків; 1904 ¹		Козачок "Полянка"		цільний, трохи зацвів	Ш. Дод. 31-32, 537- 538	
Філарет Колесса						
Михайло (I) Кравченко с. Великі Сорочинці, п. Миргород, г. Полтава; літо 1908	1.2.	Про піхотинця	2 (9)	цільний, зацвів	І. 3-6, 107-110	
	1.3.	Про піхотинця	3 (9)	цільний, чистий	І. 6-8, 110-112	
	1.6.	Про піхотинця	6 (9)	цільний, чистий	І. 14-16, 118-120	
	1.7.	Про піхотинця	7 (9)	цільний, чистий	І. 16-19, 120-123	
	1.8.	Про піхотинця	8 (9)	цільний, чистий	І. 19-22, 123-126	
	3.1.	Про самарських братів	1 (3)	цільний, чистий, надщерблений	І. 35-38, 139-142	
	3.2.	Про самарських братів ²	2 (3)	цільний, чистий	І. 38-41, 142-145	
	3.3.	Про самарських братів	3 (3)	розбитий	І. 41-44, 145-148	
		Про дівку-бранку	1 в.	цільний, зацвів	І. дод. 1-4, 291-293 ³	
Явдоха Пилипенко (III) х. Орликівщина, п. Хорол, г. Полтава; літо 1908	1.	Про піхотинця	1/а	цільний, чистий	І. 112-114, 216-218	
	3.1.	Про удову	1 (2)	цільний, чистий	І. 117-120, 221-224	
	3.2.	Про удову ⁴	2 (2)	дуже тріснутий	І. 120-121, 224-225	

Антін Скоба (V) с. Богачка, п. Хорол, г. Полтава; літо 1908	1.1. Про піхотинця ⁵	1 (3)	розбитий	I. 138–141, 242–245	“as-moll”
	1.2. Про піхотинця	2 (3)	цілий, зацвів	I. 141–143, 245–247	
	1.3. Про піхотинця ⁶	3 (3)	тріснутий	I. 143–146, 247–250	
	2. Про удову ⁷	5	цілий, над-шерблений	I. 132–135, 236–239	
Микола Дубина (VII) с. Решетилівка, п. Полтава, г. Полтава; літо 1908		2 (6)	цілий, зацвів	II. 22–24, 342–344	
	1.4. Про піхотинця	4 (6)	цілий, зацвів	II. 26–28, 346–348	
	1.5. Про піхотинця	5 (6)	цілий, чистий	II. 28–30, 348–350	
	2.1. Про удову	1 (2)	цілий, зацвів	II. 36–38, 356–358	
	2.2. Про удову	2 (2)	цілий, трохи зацвів	II. 38–40, 358–360	
Опанаас Сластьон (VIII) м. Миргород, п. Миргород, г. Полтава; літо 1908	2. Плач невольників	2 (3)	цілий, чистий	II. 44–48, 364–368	
	3. Плач невольників ⁹	3 (3)	цілий, чистий	II. 48–50, 368–370	
Філарет Колесса (1 пісня) [Меланія Даньковська с. Устє-Руське, п. Горлиці (Польща), літо 1912] ¹⁰ (2–5 пісні)					
	1. Темна нічка;				
	2. Летіла пава, летіла;				
	3. Там за нашим хижом;				
4. Гора гора родзи копер;					
5. [А] звідти гора					
				2. № 550; 3. № 179; 4. № 272; 5. № 223 а	
Опанаас Сластьон					
Михайло Кравченко (I) с. Великі					
	Плач невольників, початок, бо № 1 зіпсовано; № 4 Про Саву Чалого	0 (3)		I. 74–75, 178–179 I. дод. 8–9, 298–299	

Сорочинці, п. Миргород, г. Полтава, осінь 1909	5.2.	Плач невольників	2 (3)	цїлий, зацвїв	I. 77–80, 181–184
	7.1.	Про удову	1 (8)	цїлий, над-щерблений	I. 51–54, 155–158
	7.2.	Про удову	2 (8)	цїлий, чистий	I. 54–57, 158–161
	7.5.	Про удову	5 (8)	цїлий, зацвїв	I. 64–67, 168–171
	7.6.	Про удову	6 (8)	цїлий, зацвїв	I. 67–69, 171–173
	7.8.	Про удову ¹¹	8 (8)	розбитий	I. 73–74 і дол. 3–5, 177–178, і 293–295
		Про удову	1 в.	цїлий, чис-тий	II. 168–173, 473–478
		Про смерть козака-бандуриста ¹²	1 в.	трїснутий, чистий	II. 173–176, 478–481
Опанас Сластьон м. Миргород, п. Миргород, г. Полтава; 1910	2.1.	Про удову	1 (2)	цїлий, над-щерблений	II. 50–54, 370–374
	8.1	Про піхотинця ¹³ , вар. а	1 в.	цїлий, чистий	I. 88–91, 192–195
	8.1	Про піхотинця, вар. Г	1 в.	цїлий, зацвїв	I. 99–101, 203–205
Кравченко (II) с. Шахворостівка, п. Миргород, г. Полтава;	9.	Про удову ¹⁴	1 в.	цїлий, трохи зацвїв	
		Про удову ¹⁵	1 в.	цїлий, чистий	
Остап Калний с. Великі Сорочинці, п. Миргород, г. Полтава; 8.10.1908		Про сестру і брата	1 в.	трїснутий (нескопійований)	II. 157–162, 462–467
Стелан Пасюга [с. Велика Писарівка] ¹⁶ ,					

п. Богодухів, г. Харків; 1909 ¹⁷	Про удову	1 в.	цілий, над- щерблений	П. 151–156, 456–461		
	Про Марусю Богуславку	1 в.	надбитий	П. 145–151, 450–456		
	Пісня про смерть козака ¹⁸	1 в.	цілий, чистий	П. дод. 12–14, 518– 520		
Петро Древиченко с. Каменне, п. Харків, г. Харків; 1910	Про Олексія Поповича	1 в.	розбитий	П. 177–179, 482–484		
	Про сестру і брата ¹⁹	1 в.	цілий, чистий			
Леся Українка та Климент Квітка						
Гнат Гончаренко сл. Ріпки, п. Харків, г. Харків; осінь 1908	1.	Про Олексія Поповича	1 (3)	цілий	П. 96–103, 416–423	“початок до слів «Почему ж ти»”; “без акомпан[і- менту]”
	2.	Про Олексія Поповича	2 (3)	цілий, зацвів	П. 103–109, 423–429	“...ти від нас грі- хів більше ма- еш... за рідного отця почитати”; “без акомпан[і- менту]”
	3.	Про Олексія Поповича	3 (3)	цілий	П. 109–114, 429–434	“старшого брата за рідного отця почитати ... на многая літа” “кінець” “без акомпаніменту”
	4.	Про Олексія Поповича ²⁰	1 (3)	цілий, зацвів	П. 115–125, 435–440	“початок” “з акомпаніментом бандури”

5.	Про Олексія Поповича	2 (3)	цілий, зацвів	П. 125–134, 440–444	“продовження” “з бандурою”
6.	Про Олексія Поповича	3 (3)	розбитий	П. 134–144, 444–449	“акомпанімент”
7.	Про удову	1 (4)	цілий зацвів	П. 66–70, 386–390	“початок з кобзою”
8.	Про удову ²¹	2 (4)	тріснутий	П. 70–74, 390–394	“продовження”
9.	Про удову	3 (4)	цілий, зацвів	П. 74–80, 394–400	“продовження”
10.	а) проба валка; б) Про удову; Дудочка (козачок)	4 (4)	тріснутий	П. 81–83, 401–403; П. дод. 24–25, 530–531	“кінець”
11.	Танці а) Метелиця; б) Саврадим; в) Чоботи		цілий, чистий	П. дод. 33–34, 539–340; П. дод. 35, 541; П. дод. 37–39, 543–545	“виконувалось в re-min”
12.	Козачок		розбитий	П. дод. 25–28, 531–534	
13.	І. Попадя; П. Горлиця (танець)		цілий, зацвів	П. дод. 16–21, 522–527; П. дод. 22–23, 528–529	
14.	Про сестру і брата	1 (3)	цілий, зацвів	П. 83–88, 403–408	“початок”
15.	Про сестру і брата	2 (3)	надбитий	П. 88–94, 408–414	“середина”
16.	а) Про сестру і брата; б) Дудочка (козачок)	3 (3)	цілий, зацвів	П. 94–95, 414–415	“кінець”
17.	а) Молодичка ²² (козачок); б) Молодичка перва		цілий	П. дод. 36–37, 542–543; П. дод. 39–40, 545–546	“повторка”
18.	а) Козачок (той самий, що під № 12) (шматок); б) Козачок № 2		надбитий		
19.	Нема в світі правди ²³			П. дод. 15–16; 521–522	

Примітки

¹ Умовні скорочення: г. – центр губернії; п. – центр повіту; м. – місто; с. – село; сл. – слобода; х. – хутір.

² Валик починається зі слів “Окропи...”, які є закінченням 4-ї тиради.

³ На коробці валика не зазначено, хто був автором цього запису. В опублікованих транскрипціях сказано, що частина пісні була транскрибована з валика Ф. Колесси, а починаючи від восьмої строфи – з валика О. Сластьона [17, т. I, дод. с. 1–4; 13, с. 291–294]. Прослуханий запис ідентичний транскрипції з валика Ф. Колесси. Водночас, фонозапис пісні Ф. Колесси є повнішим, аніж варіант, який виписаний у збірнику.

⁴ На коробці валика назва твору не зазначена. Вона встановлена за номером валика, проставленим Ф. Колесою, і сторінками його опублікованих транскрипцій, виписаними Ю. Сливинським на коробці валика [17, т. I, с. 120–121; 13, с. 224–225].

⁵ Валик розбитий, тому достеменно з’ясувати, що там знаходиться, неможливо. На футлярі, в якому він міститься, не подано ні даних про виконавця, ні назви рекордованого твору. На ньому зазначені хіба сторінки опублікованих Колессівських транскрипцій, виписані Ю. Сливинським [17, т. I, с. 88–91; 13, с. 192–195], за якими там мав би бути фрагмент думи “Про піхотинця” у виконанні Платона Кравченка. Оскільки після оцифрування колекції та прослуховування фонограм з’ясувалося, що насправді запис думи, схопленої від Платона Кравченка, знаходиться на носії, який зберігався у коробці, де мав би бути перший фрагмент думи “Про піхотинця” у виконанні Антіна Скоби [17, т. I. 138–141; 13, 242–245], з’явилося припущення, що, найімовірніше, були сплутані футлярі і розбитий валик належить до записів від Антіна Скоби. Свідченням того, що звуконосій таки був у колекції Ф. Колесси, є його магнітофонна копія, виконана Ю. Сливинським. Між іншим, ще два валики із записом співу Антіна Скоби зберігаються також в Архівних наукових фондах рукописів та фонозаписів ІМФЕ.

⁶ Вдалося скопіювати лише третину останньої тиради. Запис закінчується словами “Стали коні попасати...”.

⁷ Валик надщерблений, тому початок дещо “з’їдений”.

⁸ Валик знаходиться у футлярі, на кришці якого зазначено, що там поміщена дума “Про удову” у виконанні Михайла Кравченка. Однак при прослуховуванні оцифрованого носія з’ясувалося, що там записано не вказаний твір, а думу “Про піхотинця” у виконанні Миколи Дубини.

⁹ На коробці валика назва твору не зазначена. Вона встановлена за номером валика, проставленим Ф. Колесою, і сторінками його опублікованих транскрипцій, які виписав Ю. Сливинський на коробці валика [17, т. II, с. 48–50; 13, с. 368–370].

¹⁰ Ім’я виконавиці, місце та час запису встановлено за рукописами із архіву Ф. Колесси [21] та збірника лемківських пісень Ф. Колесси [18].

¹¹ Валик був переданий до Музею Філарета Колесси Львівського музично-педагогічного училища імені Філарета Колесси. Сьогодні звуконосій, правда, розбитий, зберігається у Музеї кафедри музичного мистецтва (правонаступниці училища) Львівського національного університету імені Івана Франка.

¹² Валик тріснутий, тому скопійовано лише його фрагмент.

¹³ Валик знаходиться у футлярі, на якому зазначено, що тут рекордовано перший фрагмент думи “Про піхотинця” у виконанні Антіна Скоби (17, т. I. 138–141; 13, 242–245). Однак після оцифрування, прослуховування та ідентифікації запису з’ясувалося, що на носій схоплено перший фрагмент думи “Про піхотинця” у виконанні Платона Кравченка (“Про піхотинця”, 17, I. 88–91; 13, вар. а, с. 192–195). Ймовірно, як сказано вище, були

сплутані футляри. Відтак валик з фрагментом думи “Про піхотинця” у виконанні Антіна Скоби, правдоподібно, міститься у футлярі, у якому, за виписаними Ю. Сливинським сторінками опублікованих Колессівських транскрипцій [17, т. I, с. 88–91; 13, с. 192–195], мав би бути запис думи “Про піхотинця” у виконанні Платона Кравченка. Цей валик повністю розбитий, тому достеменно з’ясувати, що там було, неможливо.

¹⁴ На кришці та футлярі вказана різна інформація про запис на валку. Так, на кришці зазначено, що на носії міститься дума “Про удову” у виконанні Платона Кравченка – варіант, який, за дослідженням Ю. Сливинського, не увійшов до Колессівського видання дум. Виписані ж на футлярі Ю. Сливинським сторінки опублікованих транскрипцій вказували, що тут могла бути також дума “Про піхотинця” (4-й валик) у виконанні Михайла Кравченка [17, т. I, с. 8–11; 13, с. 112–115]. Оцифрований запис засвідчив, що на валку зафіксована дума “Про удову” у виконанні Платона Кравченка.

¹⁵ Виконавець два рази починає співати думу.

¹⁶ Назву населеного пункту встановлено за книгою “Народні співці музиканти на Україні” [10, с. 37].

¹⁷ На коробках усіх чотирьох валиків вказано 1909 рік запису. У своєму збірнику Ф. Колесса подав різні дати фонографування: рік запису пісні – 1909 [17, т. II, с. 12; 13, с. 518], а дум – 1910 [17, т. II, с. 162; 13, с. 467]. Опанас Сластьон фіксував репертуар Степана Пасюги і в 1909, і в 1910 роках. Зокрема в Наукових архівних фондах рукописів та фонозаписів ІМФЕ зберігаються валики, записані збирачем 1910 року. Оскільки цей каталог покликаний зареєструвати наявні валики, то в ньому подається датування, зазначене на коробках.

¹⁸ Валик був переданий до Музею академіка Філарета Колесси у с. Ходовичі (Львівська область), де експонується й сьогодні.

¹⁹ Валик переданий до Музею академіка Філарета Колесси у с. Ходовичі, де експонується й сьогодні.

²⁰ Валик переданий до Переяслав-Хмельницького державного історико-культурного заповідника (сьогодні – Національного історико-культурного заповідника “Переяслав”, м. Переяслав-Хмельницький Київської області). Наразі цей носій, єдиний з Колессівської колекції, не оцифровано.

²¹ Валик пошкоджений. Вдалося скопіювати запис, починаючи з 10-ї тиради.

²² Валик, переданий до Музею академіка Філарета Колесси у с. Ходовичі, експонується сьогодні у Краєзнавчому музеї “Верховина” м. Стрий (Львівська область).

²³ На кришці та футлярі коробки вказана різна інформація про запис на валуку. На кришці зазначено, що на звуконосії міститься дума “Про удову” у виконанні Петра Дривченка. Виписані ж на футлярі Ю. Сливинським сторінки опублікованих Колессівських транскрипцій вказують, що тут може бути також пісня “Нема в світі правди” у записі Лесі Українки та К. Квітки від Гната Гончаренка [17, т. II, дод., с. 15–16; 13, с. 521–522]. Насправді, на валку зафіксовано спів Гната Гончаренка. Дещо дивне звучання твору засвідчила ще Леся Українка, яка у листі до Ф. Колесси писала: “Пісня про Правду вийшла чомусь в карикатурному тембрі, але мелодія вірно віддана. Співано з бандурою. Труба наставлялась на голос” [16, с. 51].